

Szempontok az új tanmenet összeállításához

A tanmenet elrendezésében szem előtt tartott elv szerint sokféle lehet. Mégis jó tanmenetnek csak azt nevezhetjük, amely a tárgy természetét és a lélektan elveit tekintetbe veszi. Hosszabb tapasztalatom alapján készséggel nyujtok szempontokat fiatalabb kollégáimnak a tanmenet összeállításához.

Helyi tanmenetem összeállításához a következő szempontokat szoktam figyelembe venni: *a)* megállapítom a rendelkezésre álló tanítási időt, *b)* ezt felosztom az új anyag és az ismétlés között, *c)* megállapítom a tanítási anyag sorrendjét, majd *d)* megállapítom az egyes tárgykörökre fordítandó időt, végül *e)* az ismétlések módját állapítom meg.

Beszéljük meg ezeket a szempontokat. A tanmenet a tanítás munkaterve, amelyben a tantervi anyag hiánytalan elvégzését, továbbá az idő gazdaságos beosztását irányozzuk elő. Ennek első feltétele az, hogy a rendelkezésünkre álló időt számbavegyük. Legújabb rendelkezéseink értelmében a tanítási évet 35 hétnek vehetjük, ami azt jelenti, hogy a heti egy órás tárgyaknál 35, a heti két órásaknál 70, a három órásaknál 105 órát számíthatunk. Ebből azonban le kell még számítanunk az előre nem látható óraelmaradásokat, amit kerekén az évi óraszámok egy tizedének vehetünk. Az elv itt az legyen, hogy inkább kevesebb órát számítsunk, mint többet, mert ha számításunknál több óránk lesz, azt könnyen felhasználhatjuk a végzett anyag ismétlésére és alaposabb begyakorlására, alkalmazására, míg ha elszámítjuk magunkat, s az évi órák számát többre vesszük a kelletnél, soha be nem hozható mulasztást követünk el. Figyelembe kell vennünk itt azt is, hogy a nagyobb szünetek (karácsony, húsvét), továbbá az osztályozások előtt feltétlenül be kell fejeznünk a tanítási anyag egy nagyobb egységét, hogy azután a kellő ismétlést elvégezhessük.

Ezzel át is léptünk a második szempontra: mennyi időt fordítsunk az új ismeretek nyújtására, mennyit ismétlésre? Itt figyelembe kell vennünk az osztályunkban lévő tanulók átlagos képességét. A gyengébb osztályokban mindenestre több legyen az ismétlésre szánt idő, s az új anyag végzésénél mellőzzük a részletkérdések behatóbb tárgyalását. De meggondolásra int a szempontnál a tanítandó anyag természete is. Végül nem hanyagolható el számításunkban a tanulók életkora sem, amit szintén figyelembe kell vennünk.

Amikor már megállapítottuk az új anyag nyújtására fordítható időt, akkor térünk át a tanítási anyag sorrendjének megállapítására. Fel kell itt hívnom kartársaim figyelmét az aktualitás elvére, ami azt jelenti, hogy ne a tankönyv sorrendje legyen a fontos, hanem az, hogy mindig időszerű anyagot tárgyaljunk. Például az olvasókönyv anyagát úgy dolgozzuk fel, hogy az őszi vonatkozású olvasmányokat

összel, a téli vonatkozásukat pedig télen tárgyaljuk. Karácsony előtt feltétlenül a szeretetről szóló költemény vagy olvasmány legyen soron tanmenetünkben, viszont a hősök napja előttre pedig idevonatkozó olvasmányt szemeljünk ki. Egyszóval ne ragaszkodjunk a könyv menetéhez, mert az a Tanterv általános követelményeit követi s nem alkalmazkodhat a mi helyi viszonyainkhoz. Mikor a tanítási anyag sorrendjét állapítjuk meg, akkor tulajdonképpen a tanítási anyag vázlatát készítjük. Ezután az egyes nagyobb tárgykörök elvégzésére fordítandó idő kijelölése szükséges. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül itt a tanulók létszámát, egyéni képességeit s végül a tanítandó anyag természetét. De tekintettel kell lennünk itt a koncentrációra is, a rokom tárgyaknál mikor érünk ide, mivel hozható az ismeretanyag vonatkozásba.

A tanmenetkészítés utolsó szempontja az ismétlés módjának beosztása. Feltétlenül úgy kell beosztanunk az évi anyagot, hogy a tanév vége előtt egy hónappal már teljesen elvégezzük azt. Ha a már említett nagyobb szünetek előtti összefoglalást, s az osztályozás előtti ismétlést kellő gondossággal elvégeztük, akkor az utolsó hónap elegendő lesz az anyag összefoglalására.

Ha a munkálatokat elvégeztük, akkor következik a tanmenet végleges formába való öntése, vagyis a naptárhoz való alkalmazása. Valljuk be, ez kíván sokszor a legtöbb megalkuvást részünkről. Ha azonban engedményt is kell tennünk bizonyos mértékben a didaktikai követelményekből, az mindig a tanulók érdekeinek megfelelően történjék, ami azt jelenti, hogy inkább hagyjuk félbe az új anyag tárgyalását a szünet, vagy az ismétlés idejére, minthogy nagyobb lépésekben erőltessük az anyag elvégzését.

Vigyáznunk kell arra is, hogy a nagyobb szünetekre ne adjunk olyan anyagot a tanulóknak, amit még nem tárgyaltunk, de ne ismételtessük velük az addig végzett anyagot sem. A mai életkörülmények nem olyanok, hogy a tanulóktól a pihenésre szánt időt elvehessük. Ugy testi, mint szellemi tekintetben jobb egy igazi pihenés, mint a fokozott munkára kényszerítés, aminek feltétlenül jelentkezni fog reakciója. Kapcsoljuk ki tehát a nagyobb szünetek idejét tervezetünkben a tanmenet összeállításánál.

A tanítási anyagnak óráról-órára való beosztása az óravázlatok készítése óta fölösleges. A tanítás élő tevékenység, amit nem lehet sablonba erőltetni. Még a legtapasztaltabb pedagógussal is előfordulhat, hogy valamely osztályban több órára van szüksége ugyanannak az anyagnak elvégzésére, amelyre más években egy óra is elég volt. Mindez ellene szól az óráról-órára való anyagkijelölésnek s ezért helyesebb az, ha a tanmenetben csak az egyes tárgykörökre fordítandó időt rögzítjük. Ennek két szempontból van haszna, egyrészt szabadkezet hagy a tanítónak arra, hogy a tárgykörön belül az idővel a szükséghez mérten bánjék, másrészt az ellenőrtzésnek ez is elegendő.

Az új anyagon kívül természetesen az ismétlésre szánt időt is meg kell jelölnünk, mégpedig úgy, hogy ha folytatólagosan ismétlünk, akkor az egyes órák anyagát külön-külön feltüntetjük, míg ha ismétlésünk időszakos, akkor csak az illető tárgykört jelöljük meg.

Ezeket a szempontokat szoktam magam elé tűzni a tanmenetek készítésénél, s mondhatom, soha nem ért még csalódás, hogy elszámítottam volna magam akár az időben, akár az anyag elbírálásában. Természetesen a jó tanmenet készítéséhez mindezen felül még jó néhány esztendei gyakorlat is szükséges, mert ahogy a közmondás tartja: *gyakorlat teszi a mestert.*

Jójjárt Kálmán.

Kísérletek és megfigyelések

Lombhullás és hervadás ősszel

Amikor az idő ősze jár, a fák és cserjék lassanként lehullatják lombjukat. Előbb azonban a lombozatban levő táplálóanyag nagyrésze a törzsbe vándorol, hogy tavasszal új hajtások felépítésére szolgáljon. A lomb ilyenkor megsárgul, megbarnul. Lombhulláskor a vörös, narancs, sárga, barna szín sokféle változatában gyönyörködhetünk, ha szétttekintünk az erdőkoszorúza lejtőkön.

A fák és cserjék levelei szüntelenül vizet párologtatnak. Amikor a talaj lehül, csökken a gyökérszet élettevékenysége, úgyhogy képtelen annyi nedvességet felszívni, amennyit a nagy lomblevelek elpárologtatnak. Ez az oka az őszi lombhullásnak. Másfelől pedig a havazás idején összetörnék a fa koronája a hó terhe alatt, ha rajta maradna a lombja.

A fenyőfák hajlós ágairól és tüleveleiről azonban könnyen lecsuszik a hó; rájuk nézve tehát nem olyan veszedelmes, hogy nem hullatják el egyszerre leveleiket. Csekély felületüknél fogva a tülevelek párologtatása is csekélyebb, mint a lombleveleké; télen pedig csaknem szünetel.

A lágyszáru növények földfeletti része elhervad, elpusztul, még mielőtt a tél beállana. De megmarad a kétévi és az évelők főgyökere, illetve földalatti szára (tőke, hagyma, gumó), hogy tavasszal újra kihajtsjon. Az egynyári növények bőven gondoskodtak magvakról, hogy fajuk fennmaradását biztosítsák. Némely növényfajok még gumós gyökereket, sarjgumókat (saláta-boglárfka), sarjhagymákat (tüzes liliom, hagyma), vagy indákat (ibolya, infü, szamóca) is fejlesztenek.

A természetett növényeket a téli fagytól maga az ember óvja. A rózsafákat a földbe hajtja és betakarja, vagy leköti szalmával; diszcserjékre kasokat rak; a gumókat, hagymákat kiszedi a földből és szárász, hűvös helyen homokban tartja; az évelő kerti virágokat kiássza és cserépbe ülteti, hogy védett helyen eltartthassa.